
wij ons bewust zijn geworden van de belangrijke plaats, die wij in ons Kerkgenootschap innemen.³⁴ Bondiger kon de impact van de professionalisering niet onder woorden worden gebracht.

Frontsoldaat, 1914-1940

De stijging van het opleidingsniveau en de toegenomen zichtbaarheid van de beroepsgroep leidden ertoe dat de godsdienstonderwijzers in toenemende mate binnen het NIK en het opperrabbinaat werden gezien als de 'frontsoldaten' in de ideologische strijd waarin de joodse gemeenschap terecht was gekomen. Anders dan de opperrabbijnen en bestuurders, kwamen de godsdienstonderwijzers in contact met brede lagen van de joodse bevolking, juist ook met die delen die gaandeweg vervreemd dreigden te raken van het jodendom. De taak van de godsdienstonderwijzers werd het om via het onderwijs aan de kinderen tegen de assimilatie te strijden. De relatie met de opperrabbijnen werd in deze periode steeds beter: de godsdienstonderwijzers waren dankbaar publiek voor de lezingen en cursussen van de opperrabbijnen en konden hun denkbeelden in de praktijk omzetten.

Doordat vrijwel alle joodse kinderen nu het openbare onderwijs bezochten, was de religieuze kennis fors teruggelopen. Het bezoek aan de joodse godsdienstschool was in veel gevallen de sluitpost van het onderwijs. In 1925 werd vastgesteld dat vijftig jaar geleden de godsdienstonderwijzer gelijk met de inhoudelijke godsdienstlessen kon beginnen. Een kind kende toen de meest gebruikelijke berachot (zegeningen), wist wat talliet, tefillien en andere rituele voorwerpen waren en hoe die gebruikt moesten worden. Doordat het kind in de praktijk zag hoe de ritualia werden gebruikt en de 'berogous' (berachot) werden gezegd, kon op joodse les direct met het leren van het Hebreeuws worden begonnen. Maar inmiddels was die dagelijkse routine verdwenen en moest op het meest basale niveau begonnen worden. De oorzaak was niet alleen dat kinderen van hun ouders veel minder het voorbeeld van jodendom-in-de-praktijk kregen, ook schoot er voor het joods onderwijs maar weinig tijd over. Alle kinderen wilden een zo hoog mogelijke opleiding halen, hebben veel huiswerk, en willen daarnaast ook nog leren dansen, pianospelen en typen. De verzuchting werd geslaakt: ouders willen nog wel dat hun kinderen weten dat ze joods zijn, maar ze hoeven kennelijk geen joodse kennis meer te hebben ...³⁵

Veel kinderen hadden nog maar enkele uren godsdienstonderwijs per week, wat gezien de inhoud van het curriculum weinig was. De kinderen moesten Hebreeuws leren, de gebeden, Tora lezen en vertalen en ook een basale kennis van de joodse (in de praktijk vooral bijbelse) geschiedenis hebben. Idealiter zaten kinderen zes tot zeven jaar op joodse les, maar in de praktijk was dat veelal niet meer

³⁴ 'Onze Bond 40 jaar', *Achawah* 40 (1934) no. 410, juli 1934.

³⁵ I. de Groot, 'Ons godsdienstonderwijs', *De Vrijdagavond* 2/10, 5 juni 1925, 145-146.